

До разової спеціалізованої
вченої ради PhD 13087
Інституту правотворчості та
науково-правових експертиз
Національної академії наук України
01024 м. Київ, вул. Пилипа Орлика, 3

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, доцента,
провідного наукового співробітника відділу науково-правових експертиз
Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України

МАСЛОВОЇ Анни Борисівни

на дисертаційну роботу **САВУЛІЯ Віктора Олександровича**
на тему «**Цивільні правовідносини з управління активами, на які
накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про
визнання необґрунтованими активів**»

Ступінь актуальності обраної теми дисертаційного дослідження.

Актуальність теми дисертаційного дослідження **Савулія Віктора Олександровича** обумовлена тим, що формування ефективної системи виявлення, арешту, управління та конфіскації активів, отриманих злочинним шляхом, є однією з ключових передумов утвердження верховенства права, боротьби з організованою злочинністю та реалізації антикорупційної політики. Особливе значення цей інститут набуває в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну, гібридної війни, масштабної корупції та обмежених державних ресурсів.

У цьому контексті створення Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, (АРМА) стало інституційною відповіддю України на виклики, які постали в процесі адаптації законодавства України до стандартів Європейського Союзу та імплементації міжнародних конвенцій, зокрема, Конвенції ООН проти корупції. Разом із тим, практика функціонування АРМА виявила низку критичних проблем щодо правового регулювання відносин з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні

чи у справі про визнання необґрунтованими активів.

Дисертація виконана за спеціальністю 081 «Право» та позиціонується як дослідження цивільно-правових відносин, проте її предмет безпосередньо перетинається з адміністративно-правовими відносинами, зокрема: діяльністю АРМА як суб'єкта публічної адміністрації; реалізацією АРМА публічно-владних управлінських повноважень; співвідношенням публічного та приватного інтересу; застосуванням процедур публічних закупівель; виконанням антикорупційної політики держави. Все це поставило завдання перед аспірантом щодо виокремлення саме цивільно-правових відносин у сфері управління арештованими активами.

Безумовною перевагою роботи є те, що здобувач не ігнорує публічно-правову природу діяльності АРМА; визнає, що у сфері управління арештованими активами існує комплекс правовідносин (п. 1.2 розділу 1 «Правова природа відносин з управління активами»; у положеннях наукової новизни прямо виокремлюються: публічно-правові; комплексні; приватноправові відносини. Позитивно оцінюється в роботі аналіз стандартів доказування ЄСПЛ; прив'язка до принципу пропорційності втручання держави у право власності; використання зарубіжного досвіду (Італія, країни ЄС). Це розкрито у Розділ 1, підрозділах 1.1 – 1.2 дисертації в частині щодо цивільної конфіскації. Для права важливо, що держава тут постає не каральним, а регуляторним суб'єктом, що здобувач коректно відображає.

Варто зазначити, що питання діяльності АРМА досліджувалися з позиції публічного права. Зокрема нещодавно у 2024 році було проведено дослідження Оленою Олексіївною Думою на тему «Інституційний механізм забезпечення реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами», проте можна стверджувати, що питання цивільно-правового регулювання відносин з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів, залишалися поза увагою правників з позиції дослідження матеріального права.

Щодо рівня виконання здобувачем поставленого наукового завдання можна зазначити, що В. О. Савулій за результатами дисертаційного дослідження досяг поставленої мети дослідження, яка полягала у визначенні цивільних правовідносин з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів, а також розробці пропозицій з удосконалення цивільного законодавства України у сфері управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів.

Дисертантом також було виконано повністю поставлені завдання.

Дисертаційна робота виконана здобувачем у відділі приватноправових досліджень Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України в рамках тем науково-дослідної роботи «Взаємодія правової держави, громадянського суспільства та особи: правові аспекти, практичні реалії, прогностичні зміни» (реєстраційний номер 0121U100150) та «Рекодифікація (оновлення) цивільного законодавства України в контексті виконання євроінтеграційних зобов'язань» (реєстраційний номер 0124U001503).

Оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Аналіз дисертаційного дослідження **В. О. Савулія** свідчить про здобуття дисертантом навичок наукового аналізу та методології наукових досліджень. При проведенні дослідження дисертант вміло застосував як *загальні методи наукового пізнання* (діалектичний, формально-логічний, системно-структурний тощо), так й *спеціальні методи дослідження* (логіко-юридичний, порівняльно-правовий, історично-правовий та ін.). Зокрема діалектичний та історично-правовий методи дослідження надали йому можливість дослідити генезис правового регулювання відносин з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів, сформулювати відповідні висновки та пропозиції. Порівняльно-правовий метод дослідження застосовувався під

час аналізу законодавства України та іноземних держав щодо стягнення необґрунтованих активів в дохід держави (США, Великої Британії, Італії, Франції та ін.). Взагалі застосування дисертантом методів наукового пізнання було комбінованим залежно від предмета дослідження.

Ступінь новизни представлених теоретичних результатів проведеного здобувачем дослідження та їх наукової обґрунтованості.

Проведений аналіз тексту дисертації, опублікованих наукових праць за темою дисертації свідчить, що *результати дисертаційного дослідження В. О. Савулія мають необхідний рівень наукової новизни для дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.*

Зокрема вперше було запропоновано з урахуванням позитивного італійського досвіду соціального використання конфіскованого майна внести відповідні зміни до чинного законодавства України в аспекті використання арештованих активів, передбачивши можливість АРМА бути учасником проектів публічно-приватного партнерства, спрямованих на задоволення соціальних потреб населення, що є важливим для багатьох верств населення України в умовах воєнного стану.

Уперше запропоновано внести зміни до Закону про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» та передбачити, що Кабінет Міністрів України затверджує примірний договір управління активом, у якому визначаються істотні умови договору управління, зокрема, предмет договору, розмір і форму плати за управління майном, порядок розрахунку та граничні розміри витрат на управління, порядок та строки перерахування доходу від управління активом, відповідальність управителя активом, страхування управителем активів відповідальності перед третіми особами, підстави припинення договору управління активом; права та обов'язки сторін; інші умови.

Вбачаються обґрунтованими положення, що відносини щодо визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави не є зобов'язаннями

із набуття, збереження майна без достатньої правової підстави, оскільки кондикційні зобов'язання є недоговірними зобов'язаннями, які пов'язані з набуттям майна без правової підстави, а необґрунтованими визнаються активи, якщо судом не встановлено, що вони були набуті за рахунок законних доходів. Необґрунтовані активи не тотожні «протиправним» або «незаконним» активам.

Важливий практичний інтерес становлять положення дисертації, що власники арештованих активів мають дотримуватися всіх вимог чинного законодавства України та договірних зобов'язань, стороною яких є власники активів, управління якими здійснює Національне агентство, АРМА не несе відповідальності за зобов'язаннями власника арештованих активів.

Становлять науковий і практичний інтерес й інші результати дисертаційного дослідження.

У цілому можна констатувати, що ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації В. О. Савулія, відповідає визначеним рівням наукової новизни дисертаційного дослідження. Висновки та пропозиції за результатами дисертаційного дослідження відповідають темі дисертації, зроблені на належному науково-теоретичному рівні, мають теоретичне та практичне значення.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

За своїм змістом дисертаційна робота В. О. Савулія свідчить, що дисертаційна робота є завершеною науковою працею, яка містить оригінальні висновки, узагальнення та положення щодо цивільно-правового регулювання відносин з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів.

Дисертант проаналізував міжнародно-правові договори, право Європейського Союзу, національне законодавство, законодавство зарубіжних країн, рішення Європейського Суду з прав людини, судову практику, наукові джерела, на підставі чого зробив власні оригінальні висновки та пропозиції. В

роботі не виявлено ознак академічного плагіату, інших проявів академічної недоброчесності.

Мова та стиль викладення результатів.

Дисертаційна робота виконана українською мовою, дисертантом використано загальноприйняту правничу термінологію та діловий стиль викладення матеріалу. Дисертаційна робота **В. О. Савулія** оформлена відповідно до вимог наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40.

Практичне значення одержаних результатів.

Зроблені висновки та пропозиції за результатами дисертаційного дослідження мають практичне значення та можуть бути використані в освітньому процесі, в науково-дослідній діяльності, в правотворчій та правозастосовній діяльності.

Повнота викладу положень дисертації в опублікованих працях.

Основні положення дисертаційного дослідження **В. О. Савулія** відображено у восьми наукових публікаціях, з яких чотири наукові статті опубліковано у виданнях, включених МОН України до переліку фахових видань України (категорія «Б») з юридичних наук, опубліковано четверо тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, що підтверджує апробацію результатів дисертаційного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Дисертаційне дослідження Савулія Віктора Олександровича на тему «Цивільні правовідносини з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів» містить *деякі положення, які можуть бути предметом наукової дискусії під час публічного обговорення результатів дисертаційного дослідження.*

1. Недостатньо проаналізовано правовий статус АРМА як юридичної особи публічного права та особливості участі АРМА в цивільних

правовідносинах саме з позиції такого її статусу, особливо щодо меж дискреції АРМА при прийнятті рішень щодо управління арештованими активами. У контексті прийняття Національним агентством рішень щодо управління арештованими активами постає питання: «Чи діє АРМА як центральний орган виконавчої влади із спеціальним статусом?».

2. Вбачається, що дисертантом проведено обмежений аналіз процедур публічних закупівель. Здобувач слушно зазначає, що вибір управителя здійснюється за законодавством України про публічні закупівлі. Проте не аналізується ретельно правова природа цього механізму, не конкретизуються проблемні питання цих процедур, зокрема щодо оскарження рішень АРМА, правового статусу учасників закупівель. На мій погляд, у такому аналізі закладається значний аналітичний потенціал для визначення особливостей управління арештованими активами.

3. Дисертант пропонує передбачити таку підставу розірвання договору управління арештованими активами, як втрату довіри до управителя, і доповнити частину четверту статті 22 Закону про АРМА новим абзацом в такій редакції: «недобросовісне виконання управителем обов'язків за договором управління активом, що потягло за собою втрату довіри зі сторони установника управління». Вбачається, що застосування такого оціночного поняття як «втрату довіри» у визначенні підстави розірвання договору управління арештованими активами може призвести до неоднакового застосування таких положень на практиці і породить низку цивільних спорів.

Проте висловлені зауваження не є визначальними і не зменшують загальної наукової новизни та практичного значення результатів дисертаційного дослідження та не впливають в цілому на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Висновок

Враховуючи вищевикладене, вважаю, що дисертаційна робота **Савулія Віктора Олександровича** на тему *«Цивільні правовідносини з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі*

про визнання необґрунтованими активів» є самостійною кваліфікаційною науковою роботою, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 08 Право щодо визначення особливостей приватноправового регулювання відносин з управління арештованими активами.

Дисертація Савулія Віктора Олександровича на тему «Цивільні правовідносини з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів» подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, а її автор – **Савулій Віктор Олександрович** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право зі спеціальності 081 Право.

Рецензент:

**доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу
науково-правових експертиз Інституту правотворчості
та науково-правових експертиз
Національної академії наук України**

Анна МАСЛОВА

